
**PRIRUČNIK ZA
IZVJEŠTAVANJE O RODNO
ZASNOVANOM NASILJU
PREMA ŽENAMA**

Organizacija za evropsku
bezbjednost i saradnju
Misija u Crnoj Gori

PRIRUČNIK ZA IZVJEŠTAVANJE O RODNO ZASNOVANOM NASILJU PREMA ŽENAMA

Autorke:

Paula Petričević
Dušanka Pejović

KLAUZULA ODRICANJA ODGOVORNOSTI

Ova publikacija je pripremljena na osnovu originalnog materijala koji su dostavile autorke. Izneseni stavovi su odgovornost autorki i ne odražavaju nužno stavove OEBS-a, misija ili njenih država učesnica. Ni OEBS, misije, ni njene države učesnice ne preuzimaju nikakvu odgovornost za posljedice koje mogu nastati korišćenjem ove publikacije. Ovaj izvještaj se ne bavi pitanjima pravne ili druge odgovornosti za radnje ili propuste bilo koje osobe.

Izdavač:

Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
Misija OEBS-a u Crnoj Gori
Bulevar Džordža Vašingtona 98/VII
81000 Podgorica, Crna Gora

www.osce.org/me/mission-to-montenegro

© Misija OEBS-a u Crnoj Gori

ISBN 978-92-9271-037-8

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	4
2. RODNO ZASNOVANO NASILJE PREMA ŽENAMA – TERMINOLOGIJA, ODREĐENJE I VRSTE.....	6
3. ZAKONODAVNI OKVIR	15
3.1. Međunarodno zakonodavstvo, standardi i praksa.....	15
3.2. Crnogorsko zakonodavstvo, standardi i praksa	19
4. RODNO OSJETLJIVO IZVJEŠTAVANJE I ULOGA MEDIJA U PREVENCIJI NASILJA PREMA ŽENAMA	23
4.1. Uloga medija u promovisanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti	23
4.2. Praksa u izvještavanju medija o rodno zasnovanom nasilju prema ženama.....	25
4.3. Uloga medija u prevenciji nasilja prema ženama.....	28
5. SMJERNICE ZA IZVJEŠTAVANJE O RODNO ZASNOVANOM NASILJU PREMA ŽENAMA	30
5.1. Oblikovanje medijskog sadržaja - Opšti principi	30
5.2. Odnos prema preživjeloj / žrtvi i odnos prema nasilniku.....	37
5.2.1. Odnos prema preživjeloj / žrtvi	37
5.2.2. Odnos prema nasilniku.....	42
6. SPECIFIČNE DILEME I SAVJETI	44
7. PREPORUKE.....	47
7.1. Izmjene i dopune Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore	47
7.2. Preporuke urednicama/urednicima	48
8. KONTAKTI I DODATNI RESURSI	51

1. UVOD

Namjera autorki ovog priručnika je da na jednostavan i pregledan način pomognu novinarkama i novinarima da što profesionalnije i etičnije izvještavaju o temi rodno zasnovanog nasilja prema ženama¹. Bez pretenzija da se detaljnije i analitičnije bavi problemom rodno zasnovanog nasilja, ovaj Priručnik nastoji da osvijetli ključne probleme u izvještavanju koje se tiče ove teme, da pomogne u razbijanju mitova koji iz sjenke oblikuju izvještavanje o nasilju, kao i da formuliše razumljive i primjenljive smjernice i preporuke koje bi mogle da poboljšaju i unaprijede postojeću praksu. Priručnik treba da podstakne novinarke i novinare da rodno zasnovanom nasilju prema ženama pristupe kao društvenom problemu prvog reda i da razbiju četiri zida, koja po pravilu omeđuju i brane nepotrebnju patnju kojoj je izložena trećina žena na planeti.

Izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju prema ženama u Crnoj Gori i dalje predstavlja problem, izazov i zadatak za sve medije. To je prepoznato i u ključnim izvještajima o stanju ženskih ljudskih prava, poput izvještaja komiteta CEDAW² i GREVIO³. Mediji i dalje izvještavaju na senzacionalistički način, koristeći i perpetuirajući štetne stereotipe o ženama, a nerijetko i ugrožavajući privatnost preživjelih/žrtava – otkrivajući njihov identitet ili dijeleći informacije koje bi mogle omogućiti njihovu identifikaciju (poput inicijala preživjele/žrtve, uzrasta, mjesta, fotografija, ali i identiteta nasilnika, itd.).

Posebno problematičan pristup srijećemo u onim medijskim izvještajima u kojima se dijeli ili čak prebacije odgovornost za

-
- 1 Pojam *žena* odnosi se i na *djevojčice* i *djevojke* koje imaju manje od 18 godina života.
 - 2 Izvještaj dostupan na: https://digitallibrary.un.org/record/1305056/files/CEDAW_C_MNE_CO_2-EN.pdf?ln=en. Više o konvencijama i komitetima koji prate njihovu primjenu u trećem poglavlju.
 - 3 Izvještaj dostupan na: <https://www.gov.me/dokumenta/39ba6f73-52cd-49ca-8331-b7d2685d5393>.

nasilje sa nasilnika na preživjelu/žrtvu pominjanjem i elaboriranjem „razloga“ koje je nasilnik imao – poput ljubomore ili osjećanja odbačenosti, kao i stanja i problema u kojima se nalazio – siromaštva, gubitka posla ili bolesti zavisnosti: najčešće alkoholizma ili narkomanije. Ovakvo izvještavanje ima za cilj da pobudi empatiju prema „nesretnom nasilniku“ i da osigura, ne samo razumijevanje, već i opravdanje (ili djelimično opravdanje) samog čina i njegovog izvršioca.

Neprihvatljivo rasterećivanje nasilnika od odgovornosti predstavljaju izvještaji u kojima se opisuje stanje u kom je preživjela/žrtva bila, njena pretpostavljena ili stvarna konzumacija alkohola i/ili narkotika⁴, kao i način na koji je bila obučena, čemu se nerijetko pripisuje uloga povoda ili provokacije nasilja, na osnovu čega se kasnije distribuira i odgovornost.

Poseban problem predstavlja naizgled neutralno izvještavanje o tradicionalnim praksama koje objektivikuju i ponižavaju žene, poput ugovaranja brakova preko međunarodnih posredničkih agencija. Uprkos tvrdnjama autorâ, ali i nekih nadležnih institucija, izvještavanje o štetnim praksama bez primjerenog konteksta ne može na adekvatan način informisati, a još manje edukovati javnost, budući da mu nedostaje nužna kritička distanca u odnosu na razorne stereotipe koje koristi, produbljujući ih i osnažujući ovakvim izvještavanjem.

Nasilje se umanjuje, ismijava, romantizuje ili čak erotizuje; a njegovi detaljni opisi, koji se mogu naći u nekim tekstovima, ne samo što podilaze voajerizmu auditorijuma, već mogu i stimulativno djelovati na druge/potencijalne nasilnike. Osim što nije profesionalno i nije etičko, stereotipno i senzacionalističko izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju vrši sekundarnu traumatizaciju i viktimizaciju ne samo preživjelih/žrtava konkretnih događaja o kojima se izvještava, već i žena koje su ranije imale ili imaju slično iskustvo, umanjujući njihovo dostojanstvo i obeshrabrujući ih u pronalaženju izlaza iz nasilja.

4 U nekim slučajevima se pominje čak i konzumacija energetskih pića.

2. RODNO ZASNOVANO NASILJE PREMA ŽENAMA - TERMINOLOGIJA, ODREĐENJE I VRSTE

Prije nego što izložimo određenje i vrste rodno zasnovanog nasilja, moramo istaći da nema jedinstvenih, opštevažećih ili opšteprihvaćenih definicija ovih pojmova. Stoga smo se, u nastojanju da istovremeno adekvatno predstavimo, ali – i u mjeri mogućeg – približimo ove koncepte, pored vlastitog iskustva oslanjale i na određenja relevantnih dokumenata međunarodnog prava, kao i na publikacije na temu rodno zasnovanog nasilja na našem jeziku⁵. Smatramo da, iako na prvi pogled može djelovati kao predugačak i generički, izraz **rodno zasnovano nasilje prema ženama**, koji u Priručniku koristimo, na najprecizniji i najadekvatniji način referira na ovu negativnu društvenu pojavu. Korišćenjem predloga *prema* u pomenutoj sintagmi, umjesto češće korišćenog *nad*, kao i korišćenjem pojma *preživjela* umjesto *žrtva*⁶, želimo podržati i promovisati korišćenje progresivne i osnažujuće terminologije koja žene ne prepoznaje prvenstveno kao nemoćne, pasivne ili kao žrtve, već naglašava njihovu moć djelovanja i snagu otpora.

Rodno zasnovano nasilje kao nasilje počinjeno na osnovu roda, uključuje i nasilje prema muškarcima i dječacima, kao i prema članovima/članicama LGBTIQ+ zajednice. Međutim, rodno zasnovano nasilje u nesrazmjerno većoj mjeri pogađa žene. Kako bismo izbjegle dileme i nerazumijevanja, u ovom Priručniku pod **rodno zasnovanim nasiljem prema ženama** podrazumijevamo oblik rodno zasnovanog nasilja koje je usmjereno protiv žene zato što je žena⁷, kako ga, između ostalog, određuje i Istanbulska konvenci-

5 Više informacija dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>.

6 Primjereno okolnostima, dakle, izuzimajući slučajeve femicida.

7 Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), <https://rm.coe.int/168008482e>, čl.

ja. Prema ovom dokumentu, nasilje protiv žena možemo odrediti kao kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena koji uključuje sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede, patnje ili uskraćivanja kad je riječ o ženama; obuhvatajući tu i prijetnje nasiljem ovoga tipa, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti, bilo u privatnom životu⁸. Rodno zasnovano nasilje nad ženama često se poistovjećuje sa nasiljem u porodici. Pa, ipak, iako se u značajnoj mjeri podudaraju, ovi pojmovi nijesu identični niti se mogu uvijek sinonimno koristiti.

Nasilje u porodici ili porodično nasilje označava svako djelo rodno zasnovanog nasilja prema ženama do kojeg dolazi u okviru porodice ili domaćinstva, odnosno između partnera ili bivših partnera, nezavisno od toga da li počinitelj dijeli ili je dijelio isto boravište sa preživjelim, odnosno žrtvom⁹. Nasilje u porodici nije usmjereno isključivo prema ženama, ali ih u nesrazmjerno većoj mjeri pogađa, budući da se procjenjuje da 77-85% preživjelih/žrtava nasilja u porodici čine žene, dok su muškarci počinitelji u oko 95% slučajeva nasilja u porodici¹⁰. Iako se nasilje u porodici često koristi kao sinonim za rodno zasnovano nasilje prema žen-

3 (d). Više o ovom važnom instrumentu međunarodnog prava vidjeti u trećem poglavlju.

8 Istanbulska konvencija, <https://rm.coe.int/168008482e>, čl. 3 (a).

9 Ibid, čl. 3 (b).

10 <https://www.womensaid.org.uk/information-support/what-is-domestic-abuse/domestic-abuse-is-a-gendered-crime/#:~:text=The%20large%20majority%20of%20defendants,16%25%20who%20were%20male>.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499891/>.

<https://www.dosomething.org/us/facts/11-facts-about-domestic-and-dating-violence#fn2>.

<https://www.womensaid.org.uk/information-support/what-is-domestic-abuse/domestic-abuse-is-a-gendered-crime/>.

Kao primjere rodno zasnovanog nasilja prema ženama koji ne predstavljaju vid nasilja u porodici možemo pomenuti mizogine napade na žene aktivne u javnom prostoru, prije svega u politici, ali i u šou-biznisu. Jedan od najozloglašnijih mizoginih napada koji je rezultirao smrću 14 i ranjavanjem 10 žena bio je tzv. Montrealski masakr ili Masakar u politehničkoj školi 1989. godine. <http://www.femicideincanada.ca/about/history/montreal>.

ama, značenja im se, kao što vidimo, u potpunosti ne podudaraju. Slična je situacija i sa konceptom partnerskog nasilja, nešto užim i istovremeno preciznijim pojmom od nasilja u porodici.

Partnersko nasilje podrazumijeva ponašanje partnera ili bivšeg partnera koje prouzrokuje fizičku, seksualnu ili psihičku zloupotrebu, kao i kontrolišuće ponašanje od strane partnera¹¹, a izložena mu je trećina žena odnosno petina muškaraca¹². Partnersko nasilje nad ženama dramatično ugrožava bezbjednost i živote žena i globalno predstavlja najrašireniji vid nasilja nad ženama. Procjenjuje se da je 30% žena izloženo fizičkom i/ili seksualnom nasilju od strane intimnog partnera¹³, a da su 38-40% ubistava žena počinili njihovi partneri ili bivši partneri¹⁴, kao što pokazuju istraživanja Svjetske zdravstvene organizacije. Jedna od važnih karakteristika partnerskog nasilja je njegov ciklični tok. Periode nasilništva i zlostavljanja prate periodi zatišja, izvinjavanja i iskupljivanja, obećavanja da se nasilje više nikada neće desiti. Iako predvidljiv, ovaj manevar nasilnika produžava ostanak žene u zlostavljačkom odnosu, zbunjujući i lažno ohrabrujući preživjele/žrtve da će se stvari promijeniti.

Femicid je najekstremniji oblik rodno zasnovanog nasilja prema ženama koji rezultira smrću žene. Femicid kao zločin iz mržnje predstavlja ubistvo motivisano, u prvom redu, mizoginijom – mržnjom prema ženama, nespremnošću da se žene razumiju i prihvate kao autonomna i ravnopravna ljudska bića, koja raspoložu slobodnom voljom.

Femicid može biti intimni – kada je počilac partner ili bivši partner, ili neintimni – kada ubica nije bio intimni partner žene, primjer

11 Više informacija dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77432/WHO_RHR_12.36_eng.pdf.

12 Više informacija dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK499891/>.

13 Više informacija dostupno na: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>.

14 Više informacija dostupno na: <https://www.who.int/publications-detail-redirect/9789240022256>.

za to mogu biti tzv. *ubistva iz časti*¹⁵.

Femicid u zakonodavstvima država EU nije prepoznat kao posebno krivično djelo, mada ga kao takvo tretiraju neke od zemalja Latinske Amerike.

Neki smatraju praksu **selektivnih abortusa**, odnosno namjernog prekida trudnoće zbog toga što je fetus ženskog pola, posebnim vidom femicida. U Crnoj Gori godinama je na snazi zloupotreba medicinske dijagnostike u službi odabira muškog pola djeteta. Prirodni odnos novorođenčadi prema polu je 102-103 dječaka na 100 djevojčica. Kod nas je, međutim, u posljednjih dvadeset godina odnos 109 dječaka na 100 djevojčica¹⁶. Na ovaj trend upozorio je Populacijski fond Ujedinjenih nacija još 2012. godine. Sve je manje žena u reproduktivnom dobu, a procjenjuje se da je trenutno oko 3000 žena manje nego što bi trebalo da ih bude¹⁷ da nije narušena polna struktura prirodnog priraštaja. Međutim, ovakva interpretacija otvara brojna pitanja i probleme, pa se ne savjetuje ekstrapolacija termina *femicid* na selektivne abortuse, već se radije preporučuje upotreba izraza *rodno zasnovani* ili *ženski femicid*.

Fizičko nasilje podrazumijeva upotrebu ili pokušaj upotrebe sile kako bi se nanio bol i/ili fizička povreda. Ovaj oblik nasilja uključuje udaranje, šutiranje, paljenje, štibanje, griženje, sakaćenje ili ubijanje¹⁸; zatim, guranje, saplitanje, grebanje, trešenje, pljuvanje, vučenje za kosu, lomljenje djelova tijela, nanošenje posjekotina, gađanje, davljenje, korišćenje oružja, uništavanje imovine, opasnu vožnju, zlostavljanje djece ili kućnih ljubimaca, uskraćivanje sna ili

15 Riječ je o ubistvima člana porodice, najčešće žene ili djevojčice, zbog toga što su navodno obeščastile porodicu i nanijele joj porugu i sramotu. Najčešće su vezana za seksualne, rodne ili partnerske izbore žena ili, pak, odbijanje izbora koje je za njih odabrala porodica, poput ugovorenog braka i sl.

16 U pitanju je prosjek (1997/2016), dok je recimo 2013. rođeno 113 dječaka na 100 djevojčica.

17 Više informacija dostupno na: <http://www.cin-cg.me/gdje-su-nestale-crnogorske-djevojčice/>.

18 Više informacija dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/physical-violence>.

hrane, prisilno hranjenje, sabijanje uz zid ili krevet¹⁹ i druge oblike fizičkog ugrožavanja. Ono može započeti bacanjem stvari ili guranjem, ali vrlo lako i brzo može eskalirati, nekada i do fatalnog ishoda. Fizičko nasilje ne treba minimizirati, niti ga treba upoređivati, osobito kako bi se umanjila težina i ozbiljnost nekih fizičkih povreda („To je bio samo šamar, ništa više.“).

Istovremeno, nasilje se ovime ne iscrpljuje, postoje i drugi oblici rodno zasnovanog nasilja prema ženama koji su mnogo manje vidljivi, ali ništa manje štetni za preživjele/žrtve, poput psihičkog ili ekonomskog nasilja.

Seksualno nasilje se odnosi na bilo koju radnju seksualne prirode počinjenu bez pristanka druge osobe, bilo da osoba ne daje ili nije u stanju, ili mogućnosti da dâ pristanak.

Pristanak je temeljno polazište i nužan preduslov seksualnog i/ili bračnog odnosa – *Consent is everything*²⁰. Pristanak mora biti slobodno, aktivno i svjesno izražen. Valjani pristanak ne mogu dati djeca²¹, kao ni osobe sa umanjenom moći rasuđivanja, bilo da je riječ o mentalnim stanjima, bolesti ili nemoći, ili je, pak, riječ o osobi pod uticajem lijekova, droga ili alkohola. Pristanak je reverzibilan, što znači da može biti uskraćen u bilo kom momentu, bez ikakve obaveze pravdanja i obrazlaganja odluke da se pristanak povuče.

Silovanje predstavlja seksualni odnos bez pristanka preživjele/žrtve i u odsustvu njenog fizičkog otpora. Silovanje se može odre-

19 Više informacija dostupno na: <https://www.sigurnakuca.net/nasilje-nad-zenama/vrste-nasilja/fizicko-nasilje>.

20 Više informacija dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=pZwvrxVavnQ&ab_channel=ThamesValleyPolice.

21 Prema Krivičnom zakoniku Crne Gore, djetetom se smatra osoba koja nije navršila 14 godina, osobe između 14 i 16 godina smatraju se mlađim, dok se osobe od 16 do 18 godina smatraju starijim maloljetnicima. Međutim, relevantni međunarodni ugovori, poput Konvencije UN o pravima djeteta (<https://www.unicef.org/montenegro/price/konvencija-o-pravima-djeteta>) ili Konvencije Lanzarot Savjeta Evrope (<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d1>) djetetom smatraju osobu do 18 godina starosti.

diti kao bilo koji oblik vaginalne, analne ili oralne penetracije seksualne prirode na tijelu žene bez njenog pristanka, korišćenjem bilo kog dijela tijela, odnosno predmeta²². Navođenje žene na ove radnje sa trećim licem bez njenog pristanka takođe se smatra silovanjem²³. Silovanje se može desiti unutar ili izvan intimne veze, u braku, u partnerskom odnosu ili van njega, u ratu ili konfliktu, itd.

Seksualno uznemiravanje, kao najblaži oblik seksualnog nasilja, podrazumijeva svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja seksualne prirode u svrhu ili uz ishod povrede dostojanstva osobe, posebno kada se stvara zastrašujuća, neprijateljska, degradirajuća, ponižavajuća ili uvredljiva atmosfera²⁴. Seksualno uznemiravanje označava bilo koji vid seksualnog ponašanja koji čini da se osoba osjeća poniženo, uvrijeđeno ili, pak, zastrašeno; a uključuje radnje poput dobacivanja, pokazivanja genitalija ili ukazivanja na njih, dodirivanja, trljanja, pribijanja, štipanja, grljenja, ljubljenja, insistiranja u pozivanju na sastanak ili razgovor uprkos jasno izrečenoj odluci da osoba kojoj su pozivi upućeni nije zainteresovana i slično. Mnogi oblici seksualnog uznemiravanja su normalizovani u našoj kulturi, a samo seksualno uznemiravanje nerijetko se i, naravno, pogrešno izjednačava sa seksualnim uzbuđenjem, što samo potvrđuje koliko za ženu neprijateljska i prijetea okolina može biti.

Psihičko nasilje je, poput seksualnog uznemiravanja, često nedovoljno prepoznat vid nasilja nad ženama. Ono ne ostavlja modrice i vidljive ožiljke, ali povrede koje izaziva nijesu ništa manje ozbiljne i štetne, a mogu se kretati od razvijanja raznih oblika mentalnih poremećaja do samoubistva žene. Psihičko nasilje uključuje namjerno ponašanje nasilnika koji ozbiljno narušava psihički integritet žene. Podrazumijeva proizvođenje straha, nesigurnosti i očajanja kod žene, uništavanje njenog samopouzdanja i samostalnosti, konstantni kritičizam na račun izgleda, inteligencije ili sposobnosti, prebacivanje odgovornosti za probleme u vezi ili sa djecom, emocionalne ucjene i prijetnje uključujući i prijetnju

22 Istanbulska konvencija: <https://rm.coe.int/168008482e>, čl. 36.1 (a)

23 Ibid, čl. 36.1 (c)

24 Ibid, čl. 40.

samoubistvom, ponižavanje i podsmijavanje (nerijetko pred drugima), kontrolisanje odnosa sa drugim ljudima, izolovanje žrtve/preživjele od prijatelja, porodice, škole i/ili posla²⁵, itd. Psihičko nasilje je, po pravilu, pratilac fizičkog nasilja.

Ekonomsko nasilje predstavlja vid rodno zasnovanog nasilja prema ženama o kom se najmanje izvještava²⁶ i nije ga lako ni prepoznati niti dokazati. Cilj ekonomskog nasilja prema ženama je uspostavljanje kontrole nad njima i dovođenje žena u stanje potpune finansijske zavisnosti od nasilnika. Žene koje su izložene ovoj vrsti nasilja nemaju pristup novcu niti bankovnim računima, uskraćuje im se novac za lične potrebe, ali i za potrebe vođenja domaćinstva, mogu biti spriječene ili obeshrabrene da same nađu zaposlenje; a, ukoliko ga imaju, oduzima im se zarada, zabranjuje im se da se usavršavaju, sabotira se njihov napredak na poslu, zajednički sticana imovina vodi se na muževljevo ime i sl.

Onlajn ili digitalno nasilje predstavlja tip rodno zasnovanog nasilja nad ženama koji se odvija upotrebom informaciono komunikacionih tehnologija – mobilnih telefona i kompjutera, odnosno putem poziva, sms poruka, imejlava, postova, tagova i poruka na društvenim mrežama, itd. Cilj ovog tipa nasilja jeste da se uplaši i osramoti osoba prema kojoj je počinjeno, a nerijetko i da se ugrozi njena reputacija ili bezbjednost.

Glavni oblici rodno zasnovanog digitalnog nasilja nad ženama su: **neželjeni seksting**²⁷ koji podrazumijeva slanje, dijeljenje ili po-

25 Više informacija dostupno na: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>.

26 Što pokazuju i skorašnje analize iz regiona, poput: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/analiza-medijskog-izve%C5%A1tavanja-o-nasilju-prema-%C5%BEenama-2019-2021>.

Jedinu dostupnu analizu o izvještavanju medija o nasilju u porodici u Crnoj Gori 2019/21, objavilo je Društvo profesionalnih novinara Crne Gore (dostupno na <https://dpncg.me/images/000000MILA/Istrazivanje.pdf>). Iako se na jednom mjestu navodi određenje ekonomskog nasilja, ne izvještava se o njemu, odnosno o načinu njegove reprezentacije u crnogorskim medijima.

27 *Sexting* – složenica: eng. *sex* i *texting* – slanje tekstualnih poruka seksualne prirode.

stavljanje neželjenih eksplicitnih ili sugestivnih sadržaja seksualne prirode, zatim **digitalno ili sajber uznemiravanje i proganjenje**, kao i **auting²⁸ ili doksing** koji se odnosi na namjerno otkrivanje privatnih, povjerljivih i osjetljivih podataka o životu žene, bez njenog pristanka, a putem čega se javno objavljuju njeni privatni i identifikujući podaci, kao i informacije koje mogu da ponize ili javno posrame osobu na koju se odnose. Takođe, ovdje pripadaju onlajn tekstovi i audio-vizuelni prilozi, kao i korisnički sadržaj, odnosno komentari, koji sadrže govor mržnje prema ženama ili podstiču, šire i pravdaju seksizam i mizoginiju.

Strukturno nasilje ili sistemsko nasilje predstavlja vid nepersonalnog ali sveprisutnog nasilja prema ženama koje prožima sve pore društva ukazujući na bazičnu, odnosno strukturnu asimetriju moći između žena i muškaraca, koja se replicira i perpetuira kroz sve društvene institucije i njihov poredak, pravila i prakse u svim sferama – društvenoj, političkoj, ekonomskoj, pravnoj, kulturnoj ili religijskoj; a koje karakterišu rodna neravnopravnost i diskriminacija.

Baš kao i kada je bilo koja diskriminacija ili negativna društvena pojava u pitanju – rodno zasnovanom nasilju posebno su izložene i naročito su ranjive višestruko diskriminirane žene poput Romkinja, djevojčica, žena u ruralnim predjelima, žena sa invaliditetom, žena u trudnoći, oboljelih žena, migrantkinja, pripadnica LGBTIQ+ zajednice, itd.

Rodno zasnovano nasilje prema ženama izraz je neravnopravnosti između žena i muškaraca koja seže u duboku prošlost. Istovremeno, nasilje – bilo da je u pitanju fizičko, seksualno, psihičko, ekonomsko, digitalno ili strukturno – predstavlja najmoćniji instrument u održavanju potčinjenosti žena. Fenomen rodno zasnovanog nasilja protiv žena treba prepoznati kao društveni problem, a ne privatnu stvar; lišiti ga sentimentalnih atributa kojima ga kiti naklonost prema tradicionalnim rodnim ulogama, koje počivaju na nejednakim odnosima i pristupu moći koji

28 *Outing/doxing* – eng. otkrivanje privatnih podataka o nekome bez pristanka osobe na koju se odnose.

imaju muškarci, odnosno žene. Upravo na osnovu ovih i ovakvih tradicionalnih i patrijarhalnih uloga razvijene su rodne predra-
sude i stereotipi koji predstavljaju moćnu, iako naizgled „meku“
prepreku u ostvarivanju ravnopravnosti odnosno slobode za
žene. Narodna „mudrost“ uz koju smo se podigli – *Zna se ko kosi,
a ko vodu nosi* – političko je pitanje *par excellence*, te su stoga ne-
pravedna i ograničavajuća distribucija društvene moći i rodnih
uloga problem i briga, a njihova izmjena i pravičnija raspodjela
zadatak društva u cjelini.

3. ZAKONODAVNI OKVIR

3.1. Međunarodno zakonodavstvo, standardi i praksa

Međunarodni ugovori koje je Crna Gora potpisala i ratifikovala imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju u slučajevima kada nacionalno zakonodavstvo na drugačiji način reguliše određena pitanja. U ovom Priručniku je data samo okvirna skica međunarodnog zakonskog okvira koji je relevantan za medijsko izvještavanje o nasilju prema ženama i izdvojeno je nekoliko ključnih međunarodnih dokumenata u ovom smislu.

Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

Međunarodni ugovor kojim problem diskriminacije žena na velika vrata ulazi na svjetsku scenu svakako je Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)²⁹, koju je 1979. godine usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija. Ovaj dokument predstavlja bazu za ostvarivanje rodne ravnopravnosti na svjetskom nivou. Konvenciju je ratifikovalo 189 zemalja, a u SFRJ stupila je na snagu 1982. godine. Nakon obnove nezavisnosti, Crna Gora je izjavom o sukcesiji oktobra 2006. godine pristupila Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena. Konvencija na sveobuhvatan način tretira pitanje diskriminacije žena potencirajući neophodnost borbe protiv rodni stereotipa, važnost uključenosti žena u javnu sferu, prije svega učešća u političkom životu, zatim ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava žena sa posebnim fokusom na obrazovanje, zaposlenje i zdravlje, kao i na prava žena u ruralnim područjima, te na pravo žene na ravnopravnost u bračnoj zajednici i porodici i, generalno, jednakost pred zakonom. Konvencija prepoznaje važnost odgovornog medijskog izvješta-

²⁹ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW): <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm>.

vanja u ostvarivanju rodne ravnopravnosti, budući da su se države potpisnice obavezale da će preduzeti odgovarajuće mjere za izmjenu društvenih i kulturnih obrazaca ponašanja muškaraca i žena kako bi se odstranile rodne predrasude i izmijenile običajne prakse zasnovane na ideji o inferiornosti ili superiornosti bilo polova, bilo stereotipnih uloga muškaraca i žena.³⁰ Ova namjera Konvencije dodatno je ojačana opštim preporukama³¹ Komiteta CEDAW³² kojima se mediji ohrabruju da utiču na ukidanje rodni stereotipa i da u tom smislu posebnu pažnju posvete načinu na koji izvještavaju o rodno zasnovanom nasilju prema ženama. Na ovaj način mediji postaju progresivni činioци i saveznici u ostvarivanju društvene pravde na svjetskom nivou.

Pekinška deklaracija i platforma za akciju

Kao drugi važan dokument izdvaja se Pekinška deklaracija i platforma za akciju³³ iz 1995. godine. U kontekstu Priručnika najvažniji je Strateški cilj promovisanja uravnoteženog i nestereotipnog predstavljanja žena u medijima i aktivnosti koje su u tom smislu predložene, poput promovisanja praksi ravnopravnog dijeljenja porodičnih obaveza, stvaranja i širenja priča o liderkama u različitim oblastima, kao i razvijanja smjernica novinarskih kodeksa kojima se promoviše predstavljanje nestereotipnih prikaza žena, te smjernica koje se tiču nasilja i izvještavanja o nasilju protiv žena.

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

Jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata kada su u pi-

30 Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW): <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> čl. 5 (a).

31 Opšta preporuka 35 (2017) o rodno zasnovanom nasilju prema ženama predstavlja ažuriranu verziju Opšte preporuke 19 (1992): https://www.womenngo.org.rs/images/CEDAW/Opsta_preporuka_35_scedaw_srb.pdf.

32 Komitet CEDAW je tijelo koje vrši monitoring implementacije Konvencije čiji je mandat regulisan Opcionim protokolom uz Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (1999): <http://www.zicni.org.rs/download/cedaw-optionalprotocol-serbian.pdf>.

33 Pekinška deklaracija i platforma za akciju, Poglavlje IV, Strateški cilj J.2. aktivnosti 244 i 245: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf.

tanju ženska ljudska prava svakako je Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, poznatija kao **Istanbulska konvencija**, koju je Savjet Evrope usvojio 2011.³⁴ godine, a koja je stupila na snagu tri godine kasnije. Crna Gora je bila među prvih pet država koje su je ratifikovale. Crnogorska Skupština donijela je 1. marta 2013. godine Zakon o potvrđivanju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a stupio je na snagu 1. avgusta 2014. godine.

Osnovni cilj ovog nemjerljivo važnog pravnog instrumenta za zaštitu života žena u Evropi³⁵ jeste zaustavljanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici³⁶, što je prepoznato kao važan politički cilj svake vlade koja je opredijeljena da štiti ljudska prava za sve³⁷. Vlade su se ratifikacijom Konvencije obavezale da će usvojiti sveobuhvatan skup mjera za rješavanje svih oblika nasilja prema ženama i nasilja u porodici kroz prevenciju, zaštitu žrtava i svjedoka, procesuiranje počinitelaca i koordinisane politike u borbi protiv ove vrste nasilja. U tom smislu mediji najснаžniju ulogu imaju u dijelu prevencije nasilja kroz profesionalno i odgovorno izvještavanje, osporavanje stavova koji pravdaju nasilje nad ženama sa ciljem iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicionalnih i drugih praksi koje se zasnivaju na ideji inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim shvaćanjima uloga žena i muškaraca. Dužnost medija je da preduzmu sve neophodne mjere u promociji programa i aktivnosti za osnaživanje žena i za veće poštovanje njihovog dostojanstva.

Komitet GREVIO je nezavisno ekspertsko tijelo odgovorno za monitoring implementacije Istanbulske konvencije. U Izvještaju Komiteta³⁸ za Crnu Goru iz 2018. godine naglašen je izostanak sm-

34 Istanbulska konvencija: <https://rm.coe.int/168008482e>.

35 <https://www.dw.com/bs/istanbulska-konvencija-spasava-%C5%BEivote/a-57493905>.

36 Terminologija Istanbulske konvencije.

37 Više informacija na: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-questions-and-answers-montenegrin/1680983cd6>.

38 Više informacija dostupno na: <https://www.gov.me/dokumenta/39ba6f73-52cd-49ca-8331-b7d2685d5393>.

jernica Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore koje bi posebno tretirale problem stereotipnog prikazivanja žena. Dodatno, Izvještaj potencira ulogu medija u podizanju svijesti o različitim oblicima nasilja kojima su žene izložene zbog svog pola, patrijarhalnih stavova i rodnih uloga, kao i neophodnost dalje i sveobuhvatnije edukacije medijskih profesionalaca kao potencijalnih agenata pozitivne i progresivne društvene promjene.

Rezolucija Evropskog parlamenta o rodnoj ravnopravnosti u medijskom sektoru

Rezolucija Evropskog parlamenta o rodnoj ravnopravnosti u medijskom sektoru (2018)³⁹ ističe da države članice svim odgovarajućim sredstvima moraju garantovati da se u medijima, uključujući internetske i društvene medije, kao i oglašavanje, ne pojavljuje podsticanje na nasilje ili mržnju usmjereno protiv bilo koje osobe ili grupe osoba na rodnoj osnovi. Rezolucija posebno razmatra problem internetskog nasilja, seksualnog uznemiravanja na internetu, prijetnji, seksističkih komentara i govora mržnje usmjerenog protiv žena i djevojčica, uključujući pripadnice LGBTIQ+ zajednice; i naglašava neophodnost posebne pažnje koju treba posvetiti obuci o tome kako mediji izvještavaju o slučajevima rodno uslovljenog nasilja. Osim ovoga, Rezolucija preporučuje da se stručnjacima u medijskom sektoru, uključujući i one na rukovodećim položajima, stavi na raspolaganje kontinuirano obrazovanje o medijskoj rodnoj reprezentaciji, te predlaže da se rodna ravnopravnost uvrsti u nastavne planove u okviru diplomskih i poslijediplomskih studija novinarstva i komunikologije.

39 Više informacija dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0101_EN.html.

3.2. Crnogorsko zakonodavstvo, standardi i praksa

Ustav Crne Gore, kao najviši pravni akt, u poglavlju „Ljudska prava i slobode“, utvrđuje da država jamči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti (čl. 18), te zabranjuje svaku posrednu i neposrednu diskriminaciju po bilo kom osnovu (čl. 8)⁴⁰.

U **Zakonu o medijima** iz 2020. godine mediji se obavezuju da koriste rodno osjetljiv jezik (čl. 5), a zabranjuje im se da objavljuju informacije, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire ili podstiču diskriminaciju u odnosu na različita svojstva ili uvjerenja (čl. 36). Uz posebnu zaštitu identiteta i privatnosti djece koja su uključena u slučajeve nasilja (čl. 37), precizira se da se „prikazom ili opisom scene nasilja u medijskom sadržaju ne smije povrijediti dostojanstvo žrtve nasilja“, te da mediji treba da informišu javnost o tome uz poštovanje standarda Kodeksa novinara/novinarki Crne Gore i eliminisanje senzacionalizma (čl. 39)⁴¹.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti donijet 2007. i dopunjen 2015. godine, propisuje da „mediji promovišu rodnu ravnopravnost kroz programsku koncepciju“ (čl. 13), da u svom radu koriste rodno osjetljiv jezik za čije nepoštovanje su predviđene sankcije (čl. 13a i 33a), te ustanovljava obaveznu obuku o rodnoj ravnopravnosti za medijske stručnjake/stručnjakinje (čl. 13b)⁴².

Svi mediji (TV, radio, štampani i onlajn mediji) obavezani su odre-

40 Službeni list Crne Gore, br. 1/2007 i 38/2013, Amandmani I-XVI, dostupno na: <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>.

41 Službeni list Crne Gore, br. 82/2020, dostupno na: <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>.

42 Službeni list Republike Crne Gore, br. 046/07, Službeni list Crne Gore, br. 073/10, 040/11, 035/15, dostupno na: https://www.ombudsman.co.me/docs/1612165858_zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.pdf.

dbama ova dva zakona. Usklađenost nadzire Agencija za elektronske komunikacije u pogledu radio i TV emitera, dok su štampani i onlajn mediji van ovog nadzora, a prigovori na njihov medijski sadržaj mogu se predati sudovima i Ombudsmanu.

Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima donijet 2011, a izmijenjen 2016. godine, zabranjuje diskriminaciju (čl. 8), a medije obavezuje da u programima sa scenama nasilja dosljedno primjenjuju profesionalne i etičke standarde iz Kodeksa, sa iskazivanjem saosjećanja, bez rizika od senzacionalizma, i uz poštovanje prava na privatnost žrtava i drugih osoba pogođenih nesrećama i porodičnim tragedijama. Zabranjuje se da osobe u stanju bola ili šoka budu izložene pritisku da daju intervju ili učestvuju u TV i radijskim programima (čl. 13). Zabranjeno je emitovanje sadržaja kojim se potencira pripadnost polu ili seksualnoj orijentaciji kao obliku diskriminacije prema njima (čl. 17). Pravilnik obavezuje medije da tokom trajanja krivičnog postupka poštuju pravo na privatnost svih osoba uključenih u taj postupak (čl. 29), a precizirano je da identitet žrtava seksualnih napada ne smije biti otkriven ni direktno ni indirektno, osim ukoliko žrtve same na to ne pristanu ili dok to ne odobri nadležni organ. Kako se dodaje, mediji su dužni da posebno vode računa o zaštiti prava maloljetnih i drugih ranjivih osoba, kao i žrtava, svjedoka i porodica osumnjičenih, optuženih ili osuđenih lica⁴³.

Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore iz 2020. godine, propisuje pružanje javnih audiovizuelnih usluga kojima se zadovoljavaju potrebe i ostvaruju prava i interesi građana bez obzira na pol i bez bilo kojeg oblika diskriminacije, uz primjenu visokih standarda profesionalne etike i doprinos poštovanju ljudskih prava i demokratskih vrijednosti (čl. 2 i 9)⁴⁴.

43 Službeni list Crne Gore, br. 035/11, 007/16, dostupno na: <http://aemcg.org/wp-content/uploads/2018/05/Pravilnik-o-programskim-standardima-u-elektronskim-medijima.pdf>.

44 Službeni list Crne Gore, br. 080/20, dostupno na: [https://rtcg.me/upload/media/2020/11/2/1112952/Zakon%20o%20nacionalnom%20javnom%20emiteru%20Radio%20i%20televizija%20Crne%20Gore%20\(1\)-converted.pdf](https://rtcg.me/upload/media/2020/11/2/1112952/Zakon%20o%20nacionalnom%20javnom%20emiteru%20Radio%20i%20televizija%20Crne%20Gore%20(1)-converted.pdf).

U **Kodeksu novinara/novinarki Crne Gore** nema smjernica koje se eksplicitno odnose na rodno senzitivno izvještavanje o nasilju prema ženama, ali se izdvajaju etičke norme koje upućuju na rodnu osjetljivost. Naglašava se da izvori treba da budu jasno identifikovani uz procjenu njihovih opredjeljenja i mogućih interesa (smj. 1.3). Zabranjuje se govor mržnje prema osobama zbog njihovog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta (smj. 4.1), dok se od novinara/novinarki zahtijeva saosjećanje i diskrecija kad istražuju slučajeve tragedija u kojima ograničena moć rasuđivanja žrtava ne smije biti zloupotrijebljena radi dobijanja informacija (smj. 5.2). Kodeksom je predviđeno da se o aspektima privatnosti koji su od posebnog interesa za javnost mediji ne smiju povoditi senzacionalizmom, neprimjerenom radoznalošću i voajerizmom, već izvještavanje treba ograničiti na detalje koji su od suštinske vrijednosti za javnost čime se minimalizuje eventualna šteta po nečije dostojanstvo i ugled (smj. 7.1). Žrtve nesreća ili zločina imaju pravo na posebnu zaštitu svog imena, prije čijeg objavljivanja novinar/novinarka mora da provjeri da li je o tome obaviještena njihova najuža porodica, te da prije objavljivanja fotografija i snimaka sa mjesta nasilja, treba dobro procijeniti da li postoji javni interes za otkrivanjem identiteta žrtava ili prikazivanjem šokantnih prizora. Eksplicitno se zabranjuje otkrivanje identiteta žrtava seksualnog nasilja ili materijala koji bi tome mogao da doprinese, osim ako su žrtve saglasne sa tim ili ako zakon ovlašćuje medije da to učine (smj. 9.1). Dodaje se da se ne smiju intervjuisati izvršioци nasilnih radnji, niti da medij smije postati instrument počilaca krivičnih djela (smj. 9.2)⁴⁵.

U **Nacionalnoj strategiji rodne ravnopravnosti 2021-2025. sa Akcionim planom 2021-2022.** navodi se da mediji u Crnoj Gori nedovoljno pokrivaju teme vezane za rodnu ravnopravnost, da bi trebalo da obrate posebnu pažnju da ne odražavaju rodne stereotipe, te da redovno, kroz svoju uređivačku politiku, preduzimaju mjere za borbu protiv upotrebe seksističkog govora mržnje⁴⁶.

45 Kodeks novinara/novinarki Crne Gore, dostupno na: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/f/255576.pdf>.

46 Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. sa Akcionim planom 2021-2022, dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/41e3e-6ea-757a-4684-9763-9fee5e933afd?version=1.0>.

Međutim, o primijeni legislative u praksi, između ostalog, svjedoče podaci o zanemarljivom broju žalbi na izvještavanje medija o nasilju prema ženama ili stereotipizaciji koja podstiče nasilje. Od početka 2021. do juna 2022. godine Medijskom savjetu za samoreglaciju kao ni ombudsmanki Vijesti nije podnijeta nijedna žalba zbog kršenja normi tokom izvještavanja. U ranijem periodu ombudsmanka Vijesti je imala više samoinicijativnih intervencija u ovom smislu. Agencija za elektronske medije usvojila je jednu žalbu zbog izostanka kritičkog odnosa na stavove aktera TV priloga koji doprinose promociji neravnopravnosti žena i muškaraca, odnosno jačanju stereotipa i predrasuda prema ženama. Drugi put Agencija je reagovala po službenoj dužnosti izričući upozorenje zbog emitovanja programskih sadržaja kojima je emiter podržao i odobrio stereotipizaciju polova i potencirao pripadnost osoba ženskom polu kao obliku diskriminacije prema njima, što nam je saopšteno iz AEM-a. Ombudsmanka RTCG usvojila je tri prigovora od kojih se jedan odnosio na neprimjerene komentare o nasilju nad ženama, dok je predmet ostalih prigovora bilo širenje stereotipa o ženama i njihova objektivizacija, odnosno kršenje ženskih prava da odlučuju o abortusu uz širenje mizoginije i seksizma.

4. RODNO OSJETLJIVO IZVJEŠTAVANJE I ULOGA MEDIJA U PREVENCIJI NASILJA PREMA ŽENAMA

Mediji imaju veliki uticaj na to kako društvo percipira muškarce i žene. Oni su glavni izvori informacija o rodno zasnovanom nasilju prema ženama i od njihovog načina izvještavanja zavisice da li će društvo osuditi nasilje ili ga smatrati prihvatljivim ponašanjem u skladu s tradicionalnim normama i kulturom.

Koliko je važno kako mediji izvještavaju o nasilju nad ženama govori i istraživanje Sigurne ženske kuće *Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori*⁴⁷ u kojem je oko 35% ispitanika/ispitanica izjavilo da nijesu dobro ili da uopšte nijesu informisani o seksualnom nasilju. Kao razlog za nedovoljno dobru informisanost navodi se nedostatak informacija u medijima (68%) i to što su informacije površne i suviše opšte (66%). Među onima koji bi željeli/željele da se u većoj mjeri informišu o načinima zaštite od seksualnog nasilja, skoro 42% bira TV kao izvor putem kojeg bi želio/željela da se informiše, dok je svaka treća osoba izabrala portale kao izvor koji najviše preferiraju. Stoga je od presudne važnosti da novinarke/novinari dobro poznaju i razumiju rodno zasnovano nasilje kako bi mogli biti jedna od najmoćnijih poluga njegovog iskorjenjivanja.

4.1. Uloga medija u promovisanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti

Mediji kreiraju javno mnjenje i imaju značajan uticaj na oblikovanje stavova, izmjenu socijalnih i kulturnih obrazaca i rodnih

47 Istraživanje Sigurne ženske kuće iz 2021. dostupno na: <http://szk.co.me/wp-content/uploads/2021/10/Percepcija-seksualnog-nasilja-nad-djevojkama-i-zenama-u-Crnoj-Gori.pdf>.

uloga s ciljem uklanjanja stereotipa, predrasuda kao i običajnih i svih drugih praksi koje su zasnovane na inferiornosti žena i superiornosti muškaraca, a kojima se umanjuje i opravdava nasilje nad ženama i čini ga dijelom tradicije i kulture. Mediji biraju o čemu će izvještavati, daju javnu važnost i prioritet određenim pitanjima, biraju način na koji će obraditi i plasirati temu, kao i to ko će im biti sagovornici/sagovornice. Ovo znači da svoje sadržaje oblikuju ne samo u profesionalnom već i u vrijednosnom smislu, šire određene narative i šalju poruke javnosti kojima utiču na formiranje mišljenja javnosti i procese u društvu.

Ravnopravnost žena i muškaraca jedna je od osnovnih tekovina civilizovanih društava i predstavlja jedan od najvažnijih uslova demokratizacije i društvenog progresa. Ostvarivanje rodne ravnopravnosti zadatak je za sve društvene subjekte, pa tako i za medije, i svjedoči o stepenu demokratije i prihvatanja principa jednakosti i pravednosti koji se odnose na sve članove/članice zajednice.

Jednako kao i rodna ravnopravnost, i sloboda izražavanja je ljudsko pravo na čijem poštovanju se zasnivaju profesionalni, nezavisni, nepristrasni i odgovorni mediji, koji proaktivno doprinose podsticanju rodne ravnopravnosti. Iako predstavlja jednu od temeljnih vrijednosti, sloboda izražavanja ne predstavlja apsolutno pravo, pa odobravanje, opravdavanje i zagovaranje nasilja ne spada u domen slobode izražavanja.

Mediji imaju ogroman potencijal da utiču na pozitivne društvene promjene, tako što će promovisati i štititi prava žena i doprinositi njihovom unapređenju. Način na koji su žene prikazane u medijskim sadržajima ogledalo je dominantnih društvenih vrijednosti i odraz stepena ostvarenosti ljudskih prava žena.

Novinari/novinarke rade u određenom društvenom, političkom i ekonomskom kontekstu i baštine određeni sistem vrijednosti, što utiče na to kako oni interpretiraju stvarnost, kao i na njihov odabir šta je važno i kako to predstaviti javnosti. Na izbor tema koje će biti stavljene u fokus i na način njihovog prezentovanja, utiču urednici/urednice i novinari/novinarke u zavisnosti od njihove novinarske dinamike, uređivačkih kriterijuma, ličnih iskustava i pri-

je svega njihove ideološke, vjerske i kulturološke orijentacije, što određuje i stepen njihove rodne senzibilisanosti, a time i kvalitet izvještavanja. Ukoliko su pod uticajem mitova, stereotipa i predrasuda o nasilju prema ženama i podržavaju tradicionalne norme o superiornosti muškaraca nad ženama, takve će stavove novinari/novinarke reflektovati i u svojim pričama, čime doprinose podsticanju diskriminacije, mizoginije i nasilja nad ženama.

Zbog toga bi mediji, kao glavni nosioci pozitivnih promjena, trebalo da imaju društvenu odgovornost u suzbijanju rodnih stereotipa i diskriminacije prema ženama, radeći proaktivno na podsticanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u društvu. Stalna edukacija, unapređivanje znanja i nadogradnja kapaciteta i sposobnosti novinara/novinarke uticaće na podizanje njihove svjesnosti o diskriminaciji žena i rodno zasnovanom nasilju, razumijevanju ovog problema u širem kontekstu i izvještavanju na rodno senzibilisan način.

4.2. Praksa u izvještavanju medija o rodno zasnovanom nasilju prema ženama

U analizi medijskog izvještavanja o nasilju prema ženama Zorica Mršević razlikuje tri osnovna načina koja odražavaju odnos medija prema rodno zasnovanom nasilju⁴⁸:

1. Direktno negativna uloga – mediji direktno promovišu nasilje ili dozvoljavaju promociju nasilja u okviru slobode izražavanja.
2. Indirektno negativna uloga – mediji umanjuju posljedice nasilja (relativizacija), šire stereotipe o društvenim ulogama, položaju, dužnostima i karakteristikama žena i muškaraca, što se širi i na domen rodno zasnovanog nasilja čime se ono

48 Mršević, Zorica (2019). *Nasilje i mi – Mediji o nasilju nad ženama*, dostupno na: https://www.idn.org.rs/biblioteka/Nasilje_i_mi_mediji_o_nasilju_nad_zenama_sajt.pdf.

umanjuje, opravdava i čini gotovo prihvatljivim u formi navodnog dijela tradicije i kulture (npr. podsticanje ženske pasivnosti i trpljenja).

3. Pozitivna uloga medija – društveno odgovorni mediji koji promovišu rodnu ravnopravnost. Mediji izvještavaju etično, činjenično i analitički, sa kvalitetnim sagovornicima/sagovornicama, ne stigmatizuju i ne viktimizuju dodatno žrtvu, nesterotipno prikazuju žene i muškarce i jasno ukazuju na društvenu odgovornost.

Indirektna negativna uloga, koja se ogleda prije svega u podržavanju rodnih stereotipa i relativizaciji nasilja, predstavlja najčešći način izvještavanja medija o rodno zasnovanom nasilju prema ženama⁴⁹.

O praksi medijskog izvještavanja o nasilju prema ženama u Crnoj Gori govore malobrojna istraživanja, akcenti sa novinarskih treninga o rodno osjetljivom izvještavanju, a najčešće ocjene o tome daju nevladine organizacije koje se bave zaštitom prava žena. Autori/autorke istraživanja⁵⁰, kao i aktivistkinje za ženska prava, saglasni su da mediji često krše profesionalne i etičke norme, te da rodno neosjetljivo izvještavanje može da pojača stereotipe, pa čak i da navede društvo da opravda takvo nasilje i da ga normalizuje.

Prisutno je senzacionalističko i stereotipno izvještavanje o nasilju prema ženama, te dodatna stigmatizacija i viktimizacija preživ-

49 Ibid.

50 Pejović, Dušanka (2018). „Etički izazovi u zaštiti prava na privatnost u izvještavanju medija o nasilju nad ženama – Senzacionalizam ispred etičnosti?“, Institut za medije Crne Gore, dostupno na: <https://www.mminstitute.org/wp-content/uploads/2022/02/ETICKI-IZAZOVI-U-ZASTITI-PRAVA-NA-PRIVATNOST-Final-no-za-stampu.pdf>;
Ivanković, Tamara. „Izvještavanje medija o nasilju u porodici“, Društvo profesionalnih novinara Crne Gore, dostupno na: <https://dpcng.me/images/000000MILA/Istrazivanje.pdf>;
Zeković, Biljana i Pejović, Dušanka i dr. (2021). „Priručnik za novinare i novinarke o izvještavanju na temu rodno zasnovanog nasilja – Etičnost iznad senzacionalizma“, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja, Podgorica.

jelih/žrtava, što približava tradicionalne medije tabloidima i ima negativan uticaj na društvenu svijest publike. Izraženo je kršenje prava na privatnost otkrivanjem identiteta preživjele i njene djece, njihovih godina, prebivališta i drugih podataka iz privatnog i porodičnog života, kao i otkrivanje identiteta nasilnika što takođe može dovesti do identifikacije preživjele. Objavljuju se fotografije i video materijali s mjesta zločina i sa šokantnim prizorima, iznose se u javnost medicinski izvještaji o fizičkom, mentalnom zdravlju i povredama, detaljno se opisuje zločin, a koriste se i ilustracije kojima se podstiče nasilje. Naslovi kojima se često krši pretpostavka nevinosti, tendenciozni su i senzacionalistički, i idu na ruku voajerizmu publike zbog veće gledanosti ili čitanosti, odnosno klikova i profita.

Prebacivanje krivice na žrtvu traženjem propusta i grešaka u njenom ponašanju, relativizacija i umanjivanje krivice nasilnika uz navođenje stereotipnih uzroka nasilja (droga, alkohol, ratna prošlost nasilnika, siromaštvo, itd.), romantizirano prikazivanje nasilja kao ljubavne tragedije uz širenje stereotipa o konfliktu među jednakima, a ne kao nasilju koje je izraz moći i kontrole muškarca nad ženom, može obeshrabriti preživjelu da prijavi nasilje.

O nasilju prema ženama izvještava se situaciono, van konteksta ljudskih prava, kao o pojedinačnom slučaju i privatnom problemu što ove tekstove opredjeljuje u rubriku crne hronike, a ne kao tekstove o društvenom strukturalnom problemu koji je vezan za nejednakosti muškaraca i žena u svim oblastima, što je izazov za cijelo društvo i pripada ovoj novinarskoj rubrici. Interesovanje za pojedine slučajeve traje samo nekoliko dana. Ne analiziraju se uzroci i posljedice nasilja, uglavnom se izvještava o fizičkom i seksualnom nasilju dok se psihičko, ekonomsko i strukturno nasilje nad ženama gotovo uopšte ne pominju.

Konačno, i veoma važno – ne piše se o pozitivnim slučajevima žena koje su izašle iz kruga nasilja i uspješno nastavile svoj život. Tako se žene posmatraju i reprezentuju isključivo kao pasivne i nemoćne žrtve, čime se doprinosi njihovoj dodatnoj viktimizaciji.

4.3. Uloga medija u prevenciji nasilja prema ženama

Osim informativne uloge medija da izvještavaju o aktualnim dešavanjima, njihova edukativna i društveno odgovorna uloga od izuzetnog je značaja u prevenciji rodno zasnovanog nasilja. Mediji to čine prvenstveno kroz neutralizaciju stereotipa koji podstiču nasilje i usvajanje rodno osjetljivog pristupa u izvještavanju o nasilju prema ženama. Mediji treba da pruže okvir, odnosno kontekst za tumačenje pojava i procesa, da mobilišu građanstvo u vezi sa raznim pitanjima i da aktivno rade na promovisanju jednakosti u društvu. U zavisnosti od načina na koji mediji izvještavaju o nasilju prema ženama, društvo može da opravdava nasilje ili, pak, da ga osudi i da pruži podršku preživjeloj, koja će se onda lakše odlučiti da prijavi nasilje. Senzibilisana javnost ne samo da će osuđivati, već će i prijavljivati nasilje i nasilnika.

Mediji ne mogu spriječiti nasilje prema ženama niti mogu samostalno riješiti ovaj problem, ali mogu aktivno učestvovati u njegovoj prevenciji i skrenuti pažnju javnosti na to da rodno zasnovano nasilje predstavlja društveni problem, a ne privatni incident i priču iz crne hronike. U izvještavanju treba osvijetliti fenomen nasilja kroz dekonstrukciju tradicionalnih rodnih normi, uloga i stereotipa koji podržavaju inferiornost i pokornost žena, uz kritički odnos prema relativizovanju i normalizaciji muškog nasilja prema ženama kao društveno prihvatljivog oblika ponašanja. Važno je da se mediji bave uzrocima i posljedicama nasilja, njegovim prepoznatljivim karakteristikama, problemima sa kojima se preživjela suočava kad se odluči da prijavi nasilje, odgovornošću institucija u zaštiti preživjelih i gonjenju počinitelaca, servisima podrške za preživjele, strukturalnim nejednakostima između žena i muškaraca, itd.

Istovremeno, nasilje prema ženama uvijek treba predstavljati u kontekstu ljudskih prava na siguran i slobodan život i odgovornosti institucija za javnu politiku „nulte“ tolerancije svih vrsta nasilja,

te označavanja rodno zasnovanog nasilja kao kriminalnog ponašanja protiv čega cijelo društvo treba da se bori svim zakonskim sredstvima.

5. SMJERNICE ZA IZVJEŠTAVANJE O RODNO ZASNOVANOM NASILJU PREMA ŽENAMA

Etično, profesionalno, činjenično i analitičko izvještavanje kojim se nasilje prema ženama predstavlja u kontekstu ljudskih prava, prava na siguran i slobodan život, osnovni je način unošenja rodne perspektive u izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju. U tu svrhu formulisane su Smjernice koje su razvijene u skladu s načelima Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore (Kodeks) i predstavlja njihovu dalju razradu. Predlog izmjena i dopuna Kodeksa dat je u odjeljku Preporuke ovog Priručnika.

5.1. Oblikovanje medijskog sadržaja - Opšti principi

S1. Rodno zasnovano nasilje prema ženama NIJE PRIVATNA STVAR, već DRUŠTVENI PROBLEM i tako o njemu treba izvještavati.

- Ne treba izvještavati situaciono o pojedinačnom slučaju kao o izolovanom incidentu, već o nasilju prema ženama kao o društvenom problemu i u širem kontekstu sagledati strukturalne nejednakosti između žena i muškaraca, te preispitati rodne stereotipe i tradicionalne norme koje podstiču nasilje.
- Umjesto informativnih tekstova i njihove objave u rubrici crna hronika, treba pisati analitičke priče sa dubljim istraživanjem problema. Inicijalnu informaciju o konkretnom slučaju nasilja prema ženama koja je bila povod za tekst, dopuniti širim kontekstom koji će se sa određenog aspekta baviti fenomenom nasilja. Koristiti statističke podatke, istraživanja, izjave eksperata/ekspertkinja, analizirati primjenu

legislative, sprovođenje aktivnosti i mjera, i davati primjere uporedne prakse.

- Potrebno je osvijetliti fenomen nasilja, što znači baviti se njegovim uzrocima i posljedicama, adresirati odgovornost institucija i preispitivati njihov rad, pisati o vrstama nasilja, problemima s kojima se preživjela srijeće kad prijavi nasilje, razlozima neprijavlivanja, servisima i pomoći koja se pruža preživjelima, itd.
- Uspostaviti kontinuitet izvještavanja na temu rodno zasnovanog nasilja prema ženama. Novinari/novinarke ne treba da pišu samo onda kad se nasilje dogodi ili kad prate najavljene događaje i prenose saopštenja. Potrebno je da mediji budu proaktivni i da samoinicijativno otvaraju teme iz ove oblasti.
- Kao što nalaže i Kodeks, događaj treba ispratiti u cjelini (9.1.c) i objaviti pravosnažnu presudu.

S2. Eliminirati SENZACIONALIZAM iz izvještavanja.

- Od izuzetne važnosti je eliminirati senzacionalizam i tabloidnost kojima se banalizuje nasilje i prenaglašeno izvještava o tome, čime se podilazi voajerizmu publike s ciljem postizanja što veće čitanosti/gledanosti i sticanja profita. Treba izbjeći opisivanje šokantnih prizora, krvavih detalja zločina i načina izvršenja, što predstavlja senzacionalizam i može povrijediti dostojanstvo preživjele/žrtve.
- Pronaći ravnotežu između šturih informacija – što može minimizirati opasnost situacije; i detaljnog opisivanja zločina – što može izazvati neprimjerenu radoznalost i voajerizam. Praksa detaljnog opisivanja čina nasilja ne služi javnom interesu, već naprotiv – može dovesti do nepotrebne patnje preživjele/žrtve, njene sekundarne traumatizacije i viktimizacije, kao i žena koje su ranije imale ili imaju slično iskustvo; a, isto tako, može i stimulativno djelovati na druge nasilnike.

S3. Neutralizovati toksične RODNE STEREOTIPE i ne koristiti TRADICIJU kao opravdanje i izgovor za nasilje.

- Ne povoditi se u izvještavanju mitovima, stereotipima i predrasudama o rodno zasnovanom nasilju prema ženama koji proističu iz tradicionalnih normi i rodnih uloga. Neki od njih su da je nasilje privatna stvar i da počinje udarcem, da ga izazivaju same žene i da treba da trpe zbog djece i očuvanja braka, da muškarac nasiljem pokazuje ljubav što je u skladu sa „mačo“ ponašanjem u patrijarhalnim društvima, te da nasilnik nije normalna osoba i da zbog toga nije odgovoran za svoje ponašanje.
- Tradicionalne rodne uloge počivaju na nejednakim odnosima moći između žena i muškaraca. Ne treba uzimati tradiciju zdravo za gotovo, kao da se izvještava o elementarnim nepogodama lišenim pitanja odgovornosti. Tradicija mora biti kritički procijenjena, adekvatno kontekstualizovana i kao takva predstavljena javnosti. Ne treba opravdavati nasilje tradicionalnim, kulturološkim ili vjerskim praksama.
- U patrijarhalnom društvu, u kojem je muškarac glava porodice i mora da se sluša, nasilje kojim on kažnjava kad se ne poštuje njegova riječ, društveno je prihvaćeno i opravdano. Pretpostavljena i podrazumijevana obaveza žene da rađa i da bude poslušna, potčinjena mužu, predstavlja pogodno tlo za nasilje nad ženama, a posebno za seksualno nasilje. Zato je važno da mediji najprije prepoznaju ovakve i slične stereotipe i tradicionalne rodne uloge, da osvijetle društvene nejednakosti sa kojima se žene suočavaju i objasne kako to utiče na njihov svakodnevni život.
- Sljedeći korak je da mediji razotkriju vezu između podržavanja stereotipa, predrasuda i rodno zasnovanog nasilja, te da ukažu na to koliko patrijarhalne norme doprinose opstanku ponašanja kojima se žene diskriminišu i drže u podređenom položaju. Dužnost medija je da aktivno rade na njihovom dekonstruisanju.

S4. Obratiti pažnju na JEZIK I STIL izvještavanja.

- Ne umanjivati, ismijavati, romantizovati ili erotizovati nasilje.
- Nazvati stvari pravim imenom, izbjegavajući senzacionalizam i stereotipne izraze za nasilje, preživjelu/žrtvu, nasilnika ili svjedoke. Nasilje prema ženama ne predstavlja *svađu, bračne nesuglasice, razmirice*, itd. Preživjela/žrtva nije *nesretna žena, mučenica, jadnica*, itd. Nasilnik nije *manijak, bolesnik, krvolok*, itd. Ubistvo nije *tragični čin, užas, zvjerstvo*, kao što ni silovanje nije *seks, seks skandal, afera*, itd.
- Ne koristiti „romansirani prikaz“ odnosa dvoje supružnika/partnera sa snažnim emocijama koji se završava nasiljem, pa čak i samoubistvom nasilnika. To daje posebnu dramatičnu crtu cijeloj priči i pokreće doživljaj kod publike da je riječ o porodičnoj tragediji dvoje ljudi koji su se voljeli i koji su usljed jakih emocija svojim agresivnim ponašanjem jednako doprinijeli da dođe do najtežih posljedica.
- Obično se takve situacije opisuju njihovim „čestim sukobima“, „dugogodišnjim svađama i razmiricama“. Upotrebom takvih rodni stereotipa relativizuje se, opravdava nasilje i predstavlja se kao da je u pitanju odnos između dva partnera koja imaju jednaku fizičku moć i društvenu poziciju, a samim tim i sličnu odgovornost, umjesto prikazivanja nasilja upravo kao izraza dominacije i kontrole muškarca nad ženom. Često korišćeni izrazi: „porodična tragedija“, „nesretna ljubav koja se završila tragično“, itd. – impliciraju da se nasilje desilo nekako „samo od sebe“ i da se ne zna čija je to, zapravo, odgovornost. Na takav način, uz dodavanje mističnosti u vezi s tim šta je i kako dovelo do nasilja, mediji doprinose skretanju pažnje sa činjenice širokog društvenog i institucionalnog tolerisanja rodno zasnovanog nasilja, koje se nesmetano i nekažnjivo dešava u dužem vremenskom periodu.
- Ukoliko je nasilnik izvršio samoubistvo nakon zločina koji je počinio, ne naglašavati da je tako „presudio sebi“ jer se na taj način izaziva samilost prema njemu i poručuje da je zločinac,

ipak, častan jer je sam sebe kaznio i tako platio za svoje grijehe, što bi trebalo da bude ekvivalent i jednako po težini kao i ubistvo koje je izvršio. Time mediji sugerišu da je takvo ponašanje časno, a samim tim i prihvatljivo, te da izaziva na neki način poštovanje pa čak i divljenje, što je svojstveno patrijarhalnom društvu.

S5: Koristiti ZVANIČNE IZVORE i IZJAVE EKSPERATA/ EKSPERTKINJA

- Identifikovati ključne izvore: institucije, njihove predstavnike, dokumenta, statistike, itd. Pažljivo se odnositi prema informacijama koje, iako javno dostupne (policijski i sudski spisi i izvještaji, itd.), mogu otkriti identitet preživjele/žrtve.
- Identifikovati eksperte/ekspertkinje različitih struka – iz oblasti psihologije, prava, sociologije, ženskih nevladinih organizacija koje se bave rodno zasnovanim nasiljem prema ženama i rade sa preživjelima, itd. – i uključivati ih kao jedne od najvažnijih izvora za razumijevanje problema rodno zasnovanog nasilja prema ženama i za njegovo adekvatno predstavljanje javnosti.
- Kao što nalaže i Kodeks (1.3.a), ne treba koristiti neimenovane izvore, kao ni anonimne izvore koji su bliski mediju ili nekoj instituciji, a koje novinari/novinarke najčešće koriste da objasne porodične prilike, rekonstruišu izvršenje zločina i opišu detalje. Pa, iako se na taj način podilazi ukusima znatizeljne publike, ovakva praksa predstavlja senzacionalizam, koji nije u skladu sa etičkim principima (1.2.b).

S6: Uraditi BAZU PODATAKA eksperata/ekspertkinja iz različitih oblasti koji su rodno senzibilisani a koji bi mogli biti sagovornici/sagovornice na teme o rodno zasnovanom nasilju.

- Formiranje dostupne baze podataka u velikoj mjeri pomoći će novinarima/novinkama i skratiti vrijeme obrade tema.

S7. PAŽLJIVO se odnositi prema izjavama SVJEDOKA/ SVJEDOKINJA.

Izjave svjedoka potrebno je dodatno kontekstualizovati, u skladu sa Kodeksom i ovim Smjernicama.

- Novinari/novinarke često uzimaju izjave komšija, prijatelja i rođaka u kojima oni navode da je nasilnik npr. – „dobar čovjek, koji pomaže svima“. Iako je riječ o identifikovanim izvorima, treba ih staviti u određeni kontekst i procijeniti njihova opredjeljenja i interese.
- Ako se na taj način pokušava stvoriti pozitivna slika o nasilniku, a njegova krivica umanjiti ili relativizovati, takve izjave neophodno je eliminisati ili ih adekvatno kontekstualizovati, navodeći da svako može biti nasilnik i da to što je neko dobar i predusretljiv susjed, ne znači da ne može biti sasvim drugačija osoba u okviru najuže porodice.
- Istovremeno, ukoliko svjedoče o tome da je preživjela ranije prijavljivala nasilje, njihove izjave mogu biti korisne i pomoći novinarima/novinarkama u preispitivanju djelovanja i adresiranju odgovornosti državnih organa i institucija.

S8. Izvještavati o SVIM OBLICIMA rodno zasnovanog nasilja prema ženama.

- Medijskim izvještavanjem dominiraju teme fizičkog i seksualnog nasilja. Međutim, osim o fizičkom i seksualnom nasilju, treba pisati i o psihičkom, ekonomskom, digitalnom, odnosno strukturnom ili sistemskom nasilju nad ženama.

S9. Posebnu pažnju posvetiti OPREMI teksta ili priloga.

TEKSTUALNA:

- Posebnu pažnju i oprez uložiti u formulisanje naslova, nadnaslova, podnaslova, lidova, najava, itd. – sa ciljem potpunog izbjegavanja senzacionalizma i stereotipa u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju prema ženama.

VIZUELNO-AUDITIVNA:

- Ne koristiti bilo kakav vizuelno-auditivni materijal koji bi mogao da otkrije identitet preživjele / žrtve.
- Izbjegavati stereotipne prikaze bilo žrtve, bilo nasilnika.
- Izbjegavati simulacije i ilustracije nasilja.
- Izbjegavati prikazivanje povreda.
- Ne koristiti foto / video materijal sa privatnih profila na društvenim mrežama.
- Koristiti grafikone, infografike koji ilustruju statistike o nasilju.
- Koristiti fotografije eksperata sagovornika.
- Koristiti vizuelni materijal koji može doprinijeti osnaživanju i ohrabivanju preživjelih.

S10. Odgovorno MODERIRATI KOMENTARE.

- Preporučuje se postmoderacija komentara ispod tekstova o rodno zasnovanom nasilju prema ženama.
- Posebna pažnja u moderaciji treba da bude usmjerena na potencijalno objavljivanje identifikujućih podataka preživjele/ žrtve i na govor mržnje.
- U skladu sa Vodičem za primjenu smjernice 2.8 Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore⁵¹, treba razmisliti i o zatvaranju opcije za komentare.

S11. Prilog treba da sadrži BROJEVE SOS TELEFONA i da ukra- tko pruži najvažnije informacije preživjelima o servisima za zaštitu, podršku i pomoć.

- Kontakt informacije, kao i dodatni resursi vezani za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, nalaze se u posljednjem poglavlju ovog Priručnika.

51 Više informacija dostupno na: <https://www.osce.org/me/mission-to-montenegro/413048>.

5.2. Odnos prema preživjeloj / žrtvi i odnos prema nasilniku

Odnos medija prema preživjeloj/žrtvi i odnos prema nasilniku su od presudne važnosti za formiranje adekvatnog konteksta i za način i stepen razumijevanja događaja o kom se izvještava. Budući da mediji imaju proaktivnu i edukativnu ulogu u prepoznavanju i tretiranju rodno zasnovanog nasilja prema ženama kao društvenog problema, izuzetno je značajna uloga medija u preveniciji nasilja. U kompleksnom odnosu prema dvije centralne ličnosti u priči koju novinar/novinarka treba da prezentuje javnosti, etičnost, empatija i posebna osjetljivost i odgovornost, prije svega, treba da dođu do izražaja.

S12. Načelno IZBJEGAVATI uzimanje izjava od NEPOSREDNIH UČESNIKA/UČESNICA – nasilnika i preživjele. NE UZIMATI IZJAVE OD DJECE.

5.2.1. Odnos prema preživjeloj / žrtvi

S13. Osnovni princip profesionalnog, odgovornog i etičnog izvještavanja o rodno zasnovanom nasilju prema ženama jeste POSTUPANJE U NAJBOLJEM INTERESU PREŽIVJELE/ŽRTVE. Medijsko izvještavanje NE SMIJE UGROZITI BEZBJEDNOST ili ići na štetu preživjele/žrtve na bilo koji način.

- Potrebno je voditi računa o njenim osjećanjima, o zaštiti njenog ugleda i dostojanstva, i izbjeći dodatnu stigmatizaciju i viktimizaciju preživjele. Sramota i osuda sredine, patnja i bol koju preživjela osjeća nakon što je iskusila nasilje, ne smiju se održavati niti pojačavati zbog neetičkog ili čak ponižavajućeg izvještavanja medija koje je osuđujuće prema preživjeloj, a naklonjeno nasilniku.

S14. Poštovati PRIVATNOST I DOSTOJANSTVO preživjele/žrtve i ne otkrivati njen identitet, niti IDENTIFIKUJUĆE PODATKE, osim ako za to ne postoji opravdani javni interes ili dozvola preživjele/porodice. Ovaj princip važno je poštovati i u slučajevima FEMICIDA jer se dostojanstvo i privatnost osobe mogu povrijediti i nakon njene smrti.

- Zaštita privatnosti preživjele/žrtve predstavlja imperativ, osim ako ne postoji opravdani javni interes ili ona sama pristane na otkrivanje identiteta, odnosno medij dobije odobrenje od članova najuže porodice u slučaju femicida.
- To znači da ne treba navoditi puno ime i prezime preživjele/žrtve, njene godine starosti, naselje u kojem živi, mjesto zaposlenja, školu i razred koji pohađaju djeca, ili druge detalje iz privatnog i porodičnog života, kao ni okolnosti koje mogu dovesti do identifikacije preživjele. U malim sredinama u Crnoj Gori lako može doći do prepoznavanja preživjele/žrtve otkrivanjem inicijala i godinâ, uz navođenje ulice ili naselja u kojem se zločin dogodio, ili njenog zanimanja ili fotografije ulaza.
- Otkrivanjem identiteta preživjele/žrtve, ona se nepotrebno izlaže predatorskoj pažnji najšire javnosti, stigmatizuje se i dodatno viktimizuje, zajedno sa drugim članovima porodice i djecom, što može imati dalekosežne posljedice tokom cijelog života.
- U domen privatnosti spadaju i medicinski izvještaji o povredama (opis načina nanošenja povreda ili izvršenja ubistva) i o fizičkom i mentalnom stanju preživjelih koje često saopštavaju ljekari, a o čemu bi mediji trebalo da izbjegavaju da detaljno pišu.

S15. Adekvatno ADRESIRATI ODGOVORNOST za nasilje. NE PREBACIVATI ODGOVORNOST ZA NASILJE na preživjelu/žrtvu.

- Ne smije se prebacivati krivica na preživjelu/žrtvu i tražiti razlozi za nasilje u njenom ponašanju, odnosno ne smiju se

podržavati stereotipi da nasilje izazivaju same žene koje treba da budu kažnjene jer su svojim postupcima izazvale nasilnika.

- Neprihvatljivo je kao opravdanje za nasilje tražiti „grešku“ u ponašanju preživjele/žrtve, a kao razloge za bijes nasilnika navoditi različite situacije, poput „često su se svađali jer mu je prigovarala zbog načina života“, „više puta ga je ostavljala iako imaju zajedničko dijete“, „odlazila je kod svojih roditelja koji su se protivili njihovoj vezi i ponovo mu se vraćala“, „oblačila se i ponašala izazovno, šetala je sama mračnim ulicama“, itd. Opis ovih situacija koje podržavaju stereotipe sugerije da je preživjela/žrtva sama kriva za nasilje, da ga je isprovocirala, da je njen ugled problematičan i da nije bila dobra žena i majka.
- U izvještavanju se ponekad naglašava da je ona nevjenčana supruga i da je imala više vanbračnih veza. Na taj način pospješuje se oblikovanje njenog profila kao žene lakog morala koja često mijenja partnere i svojim promiskuitetnim ponašanjem doprinosi nasilju i ne zaslužuje status udate žene, koji je u patrijarhalnom društvu potvrda njenog poštenja i vrijednosti.
- Novinari/novinarke, nekad i nesvjesno, mogu podržavati stereotipe i predrasude u skladu sa svojim ličnim uvjerenjima i orijentacijom, i reflektovati ih kroz svoj rad. Novinarska pitanja postavljena preživjeloj o tome zašto ranije nije prijavila nasilje ili komentari o tome kako je trebalo da se kreće ulicama koje su bolje osvijetljene, sugeriju da je žrtva odgovorna za nasilje koje je počinjeno prema njoj. Zato se treba striktno držati etičkih i profesionalnih normi u izvještavanju i istovremeno raditi na sopstvenoj edukaciji i rodnoj senzibilizaciji.

S16. POZITIVNO izvještavati o preživjeloj.

- Mediji treba da izvještavaju i o pozitivnim slučajevima žena koje su izašle iz kruga nasilja i nastavile uspješno svoj život. Tako se osnažuju i druge žene da prijave nasilje, a svi društveni subjekti da aktivno doprinose borbi protiv rodno zasnovanog nasilja.

- Predstaviti preživjele kao one koje nijesu pasivne i bez otpora, kao one koje imaju hrabrost da se bore protiv nasilja. Važno je pozitivno izvještavati o preživjeloj, koja ima strah od osude sredine i kojoj je sigurno trebalo mnogo snage i vremena da se odluči da prijavi svog partnera i tako ugrozi svoju i bezbjednost i sigurnost svoje djece. Zbog toga se nikad u izvještavanju ne smije presuđivati o tome zašto je preživjela/žrtva dugo trpjela nasilje i nije ranije prijavila nasilnika.

S17. IZJAVU ili INTERVJU od preživjele treba da uzme samo novinarka/novinar koji ima POSEBNU OBUKU.

- Budući da su preživjele izrazito ranjive, savjetuje se izbjegavanje uzimanja izjava od njih, iako bi priča onih koje su izašle iz kruga nasilja i trauma mogla da ohrabri i druge da učine to isto, a da institucije podstakne da svoj posao rade odgovornije.
- Ukoliko se preživjela/žrtva obrati mediju želeći da javno iznese svoje iskustvo, najbolje je da uredništvo razgovor sa njom povjeri novinarki/novinaru sa iskustvom i neophodnim znanjem i vještinama potrebnim za rad sa ženama koje su preživjele nasilje i sa kojom/kojim će se najvjerovatnije osjećati sigurnijom. Iako se preživjele uglavnom sigurnije osjećaju kada saraduju sa novinarkama, prema preporukama UNESCO-a⁵², treba pitati preživjelu da odluči o tome da li će je intervjuisati specijalizovani novinar ili novinarka, čime joj se ukazuje poštovanje da sama donosi odluke i povećava se njeno povjerenje.
- Neophodno je uložiti dodatnu dužnu pažnju prilikom uzimanja izjave od nje. Izvještavanje o nasilju prema ženama, a naročito o seksualnom nasilju, zahtijeva empatiju, specijalizovane vještine vođenja intervjua, poznavanje zakona i razumijevanje psihološkog uticaja traume.

52 Impe, Anne-Marie (2019). „Reporting on Violence Against Women and Girls – A Handbook for Journalists“, UNESCO, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371524>.

- Treba se upoznati sa očekivanjima preživjele od objavljivanja njene priče u medijima i, ukoliko pristane na otkrivanje identiteta, upoznati je sa mogućim posljedicama njenog izlaska u javnost.
- Čak i kad je žrtva saglasna da joj se otkrije identitet i kad želi da govori za medije, treba dobro procijeniti da li je u stanju bola ili šoka i kakva joj je moć rasuđivanja, pa tek onda donijeti odluku da li treba uzeti izjavu od nje, vodeći računa o tome da ne smije biti zloupotrijebljena radi dobijanja informacija.
- Ako postoji NVO ili lokalna ekspertkinja koja je uključena u predmet, treba razmisliti o tome da se od njih zatraži savjet da li bi razgovor s medijima mogao pogoršati stvari. Volja preživjele da govori javno ne abolira novinare/novinarke od obaveze preispitivanja njene moći rasuđivanja.
- Preživjelu/žrtvu ne treba nagovarati ili vršiti pritisak na nju da ispriča svoju priču o seksualnom nasilju, koje predstavlja jedno od najtežih traumatičnih iskustava koje može doživjeti ljudsko biće.
- Preživjeloj treba vjerovati, biti iskren/a prema njoj, ne dovesti u pitanje njen kredibilitet i konstantno graditi povjerenje u međusobnom odnosu. Nikad ne treba reći da novinar/novinarica zna kako se žrtva osjeća; a, ukoliko je to potrebno, preživjelu treba uputiti na sistem podrške (sigurne kuće, SOS telefoni, besplatna pravna pomoć, organizacije koje se bave nasiljem prema ženama, itd.).
- U slučaju intervjuisanja preživjele/žrtve seksualnog nasilja, potrebno se jasno identifikovati kao novinar/novinarica i ne koristiti sredstva za tajno snimanje. Potrebno je objasniti kakvu priču novinar/novinarica namjerava da radi, postavljati otvorena pitanja, a ne ona koja počinju sa „zašto“, kojima se presuđuje o njenom ponašanju i lako se prbacuje odgovornost na žrtvu. Važno je aktivno slušati i ne prekidati preživjelu dok iznosi svoja iskustva, uz svjesnost o tome da u njenom izla-

ganju može biti kontradiktornosti zbog ponovnog vraćanja na traumatične događaje.

- Ne treba ulaziti u bliskije odnose sa preživjelom i ne vezivati se emotivno za nju, iako traumatični detalji njene priče mogu izazvati unutrašnju reakciju novinara/novinarke.

5.2.2. Odnos prema nasilniku

S18. Poštovati PRETPOSTAVKU NEVINOSTI i ne proglašavati nikog krivim dok se krivica osumnjičenog/optuženog ne utvrdi pravosnažnom presudom.

- Pretpostavka nevinosti najčešće se krši u naslovima, a znak pitanja na kraju ne može opravdati povredu prezumpcije nevinosti. U tekstovima treba eliminisati eksplicitne navode da je osoba počinila nasilje, dok se to ne utvrdi presudom, što se može zamijeniti upotrebom riječi „sumnja se” i označavanjem potencijalnog počinitelja terminom „osumnjičeni/optuženi”, u zavisnosti od faze sudskog postupka. Kao što Kodeks naglašava – čak i kad je krivica očigledna za javnost i kad osoba prizna krivicu, mediji su dužni poštovati pretpostavku da je osoba nevinna sve dok sud ne dokaže suprotno (9.1.a).

S19: Adekvatno ADRESIRATI ODGOVORNOST za nasilje. NASILJE JE ODGOVORNOST NASILNIKA.

- Ne treba opravdavati, relativizovati ili umanjivati odgovornost nasilnika tako što se navode različiti razlozi za počinjeno nasilje, kao što su siromaštvo, nezaposlenost, alkoholizam, ljubomora, pandemija, ratna prošlost, mentalni poremećaji i slično. Postoji veliki broj siromašnih, nezaposlenih, zavisnih, sa ratnom prošlošću, mentalnim poremećajima, i sl. kojima nasilje nije izbor. Nasilnik je odgovoran za svoje postupke i može da izabere drugačije ponašanje od vršenja nasilja prema ženi.

- Ne prebacivati odgovornost sa nasilnika na žrtvu, niti je dijeliti sa njom. Izbjegavati uspostavljanje i obrazlaganje uzročno-posljedičnih veza. Ne ulaziti u razloge nasilnika i ne opravdavati ga.

S20. NE uzimati IZJAVE OD NASILNIKA i njemu bliskih osoba.

- Ne uzimati izjavu samo zastupnika/zastupnice osumnjičenog/optuženog jer se mediji, dajući im javni prostor, dovode u opasnost da postanu instrument počinitelaca krivičnih djela (9.2).
- Ako se vodi sudski postupak koji prate mediji, najbolje je uzeti izjave advokata/advokatkinja objiju strana. Voditi računa da se i tokom obraćanja advokata/advokatkinja ne povrijedi dostojanstvo preživjele/žrtve jer se ne mora objaviti sve što je izrečeno.
- Izvijestiti javnost o sankciji koja je određena pravosnažnom presudom kako bi imala odvratajuće dejstvo na buduće potencijalne nasilnike i ohrabrila žene koje trpe nasilje da ga prijave.

S21. NE SUČELJAVATI preživjelu i nasilnika.

S22. Ne otkrivati IDENTITET NASILNIKA ukoliko bi to moglo da dovede do identifikacije žrtve.

- Često su nasilnici bračni i vanbračni, bivši i sadašnji partneri, čije su porodične prilike poznate javnosti posebno u manjim sredinama. Iako osim zakonske, postoji intencija za javnom osudom nasilnika, važnije je sačuvati identitet preživjele/žrtve i onemogućiti ugrožavanje njenog dostojanstva i stigmatizaciju. Zbog toga ni u komentarima ispod tekstova ne bi trebalo dozvoliti otkrivanje tih podataka, što se danas često dešava.

6. SPECIFIČNE DILEME I SAVJETI:

1. Dilema: Nakon slučajeva rodno zasnovanog i seksualnog nasilja prema ženama događa se da se u saopštenjima i aktima policije, tužilaštva i izjavama ljekara navode podaci kojima se otkriva identitet preživjele/žrtve i počinioca, podaci o povredama i fizičkom i mentalnom stanju kao i detaljan opis izvršenja zločina. Da li bi mediji trebalo da objave te informacije uz opravdanje da je riječ o zvaničnim izjavama državnih organa i institucija koje mediji samo prenose?

Savjet: Mediji ne bi trebalo da objave podatke iz domena privatnosti preživjelih/žrtava i počinitelaca, čak i ukoliko ih nadležni organi objave. Ne postoji razlog koji opravdava ili dozvoljava kršenje etičkih normi ukoliko se time ugrožava ugled i dostojanstvo preživjele/žrtve, ona dovodi u opasnost ili dodatno stigmatizuje i viktimizuje.

2. Dilema: Kako da postupe mediji ako se na društvenim mrežama i nalogima medija otkrije identitet preživjelih/žrtava koji se koristi i u javnim akcijama sa opravdanjem da se kroz konkretan slučaj utiče na institucije da bolje zaštite potencijalne žrtve nasilja i femicida?

Savjet: Budući da smo relativno mala sredina u kojoj je dovoljno da se samo jednom objavom proširi saznanje o identitetu preživjele/žrtve u cijeloj zemlji i da to postane opštepoznata informacija, mediji bi i u tom slučaju trebalo da se obrate preživjeloj ili porodici žrtve i zatraže saglasnost o objavljivanju ličnih podataka. Riječ je o profesionalnom i etičkom postupanju koje bi trebalo primijeniti u svakoj situaciji bez obzira na to što postoji javni interes da se preispita odgovornost institucija, a mediji nijesu direktno krivi za objelodanjanje podataka o preživjeloj/žrtvi. U slučaju da ne dobiju odobrenje preživjele ili porodice ubijene za objavu identiteta, mediji bi trebalo da poštuju njihov stav i pored toga što se lični podaci pojavljuju na društvenim mrežama. U svakom sluča-

ju, neophodno je uraditi medijske priče o tome koliko su ozbiljne posljedice otkrivanja identiteta preživjelih/žrtava, koje se mogu odraziti na sve članove porodice a posebno na njihovu djecu. Važno je kroz novinarske sadržaje edukovati javnost i senzibilisati je o tome da senzacioanlizam i povreda dostojanstva žrtve ne može biti opravdana čak ni dobrom namjerom.

- 3. Dilema:** Da li bi trebalo organizovati TV emisije o konkretnom slučaju rodno zasnovanog nasilja/femicida koji je predmet aktuelnog sudskog postupka i u kojima se ne štite identitet i drugi podaci iz domena privatnosti ni žrtve ni počinioca?

Savjet: Mediji ne bi trebalo da izvještavaju niti prave TV emisije isključivo o konkretnom slučaju, a naročito ukoliko sudski postupak još traje i kad postoji realna opasnost da se prekrši i pretpostavka nevinosti, što se najčešće i dešava. U emisijama se ne smije otkrivati identitet preživjele/žrtve bez njene ili saglasnosti porodice, kao ni identitet osumnjičenog/optuženog. Konkretni slučaj nasilja/femicida trebalo bi da bude samo povod da se osvijetli fenomen nasilja kao društveni problem i u širem kontekstu. U TV emisiji mogu se otvoriti pitanja sa različitih aspekata kao što su: uzroci i posljedice nasilja, preispitivanje djelovanja institucija i nadležnih organa u rješavanju problema koje ističu nevladine organizacije za pomoć i zaštitu žrtava, izazovi u primjeni zakonskih odredbi prilikom kvalifikovanja nasilja prema ženama, primjena zaštitnih mjera, efekti kaznene politike, itd. Teme o rodno zasnovanom nasilju prema ženama treba otvarati i u edukativnom smislu u skladu sa društvenom odgovornošću i ulogom medija u prevenciji nasilja i onda kad povod nije konkretni slučaj femicida ili seksualnog napada.

- 4. Dilema:** Sa unaprijed najavljenih događaja na kojima se govori o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, novinari/novinarke najčešće prave informativne izvještaje koji su gotovo isti u svim medijima ili objavljuju saopštenja državnih organa sa puno uopštenih konstatacija i floskula koje mogu da izazovu čak i averziju publike prema takvim sadržajima. Kako ih učiniti zanimljivim?

Savjet: Informativne izvještaje koji su samo puko prenošenje kratkih izvoda iz izlaganja prisutnih na događaju, treba pretvoriti u analitičke priče. U skladu sa temom, opredijeliti se za aktuelni problem i primijeniti kritički pristup tražeći odgovore od učesnika/učesnica nakon događaja koji se prati. Iako se po pravilu na takvim dešavanjima otvori niz pitanja koja predstavljaju polazište za analitičku priču, mediji se ne odlučuju da istražuju, analiziraju, preispituju, stave informacije u određeni kontekst i publici daju potpunu i cjelovitu informaciju. Svaki od informativnih tekstova mogao bi da bude osnov za analitički tekst koji bi se bavio istraživanjem o problemu, uzrocima, posljedicama; koji bi se bavio analizom aktivnosti državnih organa i adresiranjem odgovornosti, uz navodjenje podataka, stavova eksperata/ekspertkinja i primjera uporedne prakse razvijenih zemalja. Važno je reaktivno novinarstvo zamijeniti proaktivnim i tražiti rješenja za probleme – *solution journalism*.

5. Dilema: Kako da postupe novinari/novinarke kad svi mediji objavljuju ime preživjele/žrtve, a urednik/urednica traži od njih da učine isto to?

Savjet: Treba ostati dosljedan/dosljedna u poštovanju etičkih normi, ne otkrivati identitet i pozvati se na članove više zakona i Kodeksa novinara/novinarke kojima se štiti privatnost i dostojanstvo preživjele/žrtve rodno zasnovanog i seksualnog nasilja prema ženama. Opravdanje da „to svi rade“ ne znači da treba pogaziti etiku i ljudskost. Mediji treba da budu svjesni da svojim izvještavanjem mogu izazvati ozbiljne posljedice i uništiti nečiji život i zdravlje. Novinari/novinarke treba da izaberu da li im je važnije da budu etični, časni i dobri ljudi ili da urade baš sve s ciljem povlađivanja najnižim porivima publike i ostvarivanja profita.

7. PREPORUKE

7.1. Izmjene i dopune Kodeksa novinara i novinarki Crne Gore

Kodeks bi trebalo dopuniti ključnim elementima ovih Smjernica kroz inkluzivan i širok dijalog u okviru medijske zajednice. Bez ambicija da se daju konačna rješenja u ovom Priručniku predlaže se načelni smjer u kom bi valjalo unaprijediti postojeće odredbe Kodeksa.

- Načelo 1, smjernica 1.1. Opšti principi
- Dodati alineja 5: Novinar/novinarka mora da izbjegava etničke, rasne, vjerske, polne, starosne, geografske i druge stereotipe koji se odnose na lične okolnosti pojedinaca i grupa. Izvještavanje treba da bude usmjereno na dekonstrukciju stereotipa i pradržava kojima se održava i podstiče diskriminacija.
- Načelo 1, smjernica 1.3. Postupanje sa izvorima
- Dodati smjernicu (d) i dalje – Postupanje sa izvorima u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju prema ženama u skladu sa ovima Smjericama.
- Načelo 2, smjernica 2.3. Simboličke fotografije
- Dodati smjernicu (d) i dalje – Simboličke fotografije u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju prema ženama u skladu sa ovim Smjericama.
- Načelo 4, smjernica 4.1. Govor mržnje
- Dodati smjernicu (d) – Ne koristiti stereotipe u izvještavanju o

rodno zasnovanom nasilju prema ženama⁵³.

- Načelo 9, smjernica 9.1 (e), dodati *rodno zasnovanog* i *ako dobiju odobrenje od porodice* – „Mediji ne smiju da otkrivaju identitet žrtava **rodno zasnovanog** i seksualnog nasilja ili da objavljuju materijal koji bi mogao da doprinese otkrivanju njihovog identiteta. Drugačije se može postupati samo ako su žrtve saglasne ili **ako dobiju odobrenje od porodice (u slučaju femicida)** da im se otkrije identitet ili ako zakon ovlašćuje medije da to učine.” Za njom dodati i sljedeću (f) odredbu: „Mediji ne treba da otkrivaju identitet počinioca ukoliko bi to moglo dovesti do identifikacije preživjele/žrtve rodno zasnovanog i seksualnog nasilja.”

7.2. Preporuke urednicama / urednicima

- Poželjno je da uredništvo donese odluku na nivou medijske kuće da će proaktivnost izvještavanja u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja prema ženama biti programsko opredjeljenje i da će ove teme imati posebnu važnost i biti često u fokusu. U skladu sa tim, uredništvo treba da odredi kako i u kom terminu javnosti predstaviti priče o rodno zasnovanom nasilju.
- Nije dovoljno uraditi samo kratak tekst/prilog, već ovom problemu treba posvetiti pažnju kroz intervju, analitičko-istraživačke priče, dokumentarne forme, TV emisije.
- Umjesto na stranama portala i novina koje su namijenjene crnoj hronici, objavljivati ih kao značajne tekstove, na prvim stranama uz najavu na naslovnoj.
- TV emisije i video priče emitovati u najgledanijim terminima i u prvom dijelu glavnih informativnih emisija.

53 Kao što preporučuje CEDAW, ali i Izvještaj GREVIO za Crnu Goru.

- Uporođo sa odlukom uredništva o praaktivnosti u borbi protiv nasilja prema ženama, mediji bi trebalo da osmišljavaju efektivne medijske kampanje sa ciljem prevencije rodno zasnovanog nasilja uz poruke koje će ciljano uticati na javnost da mijenja kulturne i socijalne načine ponašanja koji se zasnivaju na superiornosti muškaraca i inferiornosti žena.
- Urednički tim bi trebalo da prođe treninge o rodno osjetljivom izvještavanju i izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju prema ženama, kako bi i sami stekli senzibilisanost za rodno odgovorno novinarstvo. Treba obezbijediti treninge i podsticati sve novinare/novinarke da se edukuju o rodnoj diskriminaciji, seksizmu, unošenju rodnog aspekta u medijske sadržaje i etičkim principima izvještavanja o nasilju prema ženama.
- Ohrabrivati novinare/novinarke da sve sumnje o eventulanom postojanju stereotipa i predrasuda, kao i dileme u izradi priča o rodno zasnovanom nasilju podijele sa uredničkim timom i senzibilisanim kolegama/koleginicama, kao i da zajedno sa Ombudsmanom/Ombudsmankom ili članovima Medijskog savjeta za samoregulaciju⁵⁴ dođu do najboljeg načina kako etično izvještavati o slučajevima nasilja prema ženama.
- Na redakcijskim sastancima otvoriti diskusiju na ove teme i analizirati već objavljene ili planirane priče. Isticati dobre primjere, nagraditi ih i učiti na njima.
- Kod novinara/novinki osnaživati i razvijati empatiju i povećanu etičku osjetljivost za ranjive grupe, kako bi stekli poseban senzibilitet za izvještavanje o osobama koje pate, osjećaju krivicu, stid od osude sredine i preživljavaju traumu, kao što se to dešava žrtvama rodno zasnovanog, a posebno seksualnog nasilja.
- Uočiti talenat i posebnu osjećajnost kod pojedinih novinara/novinki i specijalizovati ih za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju i intervjuisanje preživjelih/žrtava.

54 U zavisnosti od toga koji je model samoregulacije dotični medij odabrao.

- Omogućiti da novinari/novinarke koji se bave temama rodno zasnovanog, a posebno seksualnog nasilja prema ženama imaju dovoljno vremena da se pripreme za obradu teme, kao i za njenu analitičku izradu u okviru koje je potrebno višeslojno angažovanje mentalnih i emotivnih resursa. Prije finalizacije priče, važno je ostaviti vremena za introspekciju u vidu procjene novinarskih postupaka, misli i osjećanja, budući da je riječ o kompleksnim i sofisticiranim komunikacijama i odnosu prema preživjeloj/žrtvi.
- Prilikom izbora urednika/urednica, trebalo bi procjenjivati njihovu senzibilisanost prema ranjivim i marginalizovanim grupama, kao i znanja i sposobnosti u vezi sa primjenom rodne perspektive u novinarstvu, budući da mediji imaju proaktivnu ulogu u promovisanju i unapređenju ljudskih prava. Tako bi se mnogo manje događalo da, i pored brojnih normi iz legislative i Kodeksa o etičkom i profesionalnom izvještavanju, urednici/urednice traže od novinara/novinarki da otkriju identitet preživjelih uz što više senzacionalizma i šokantnih detalja o slučajevima rodno zasnovanog i seksualnog nasilja prema ženama.

8. KONTAKTI I DODATNI RESURSI

Žene u Crnoj Gori mogu prijaviti porodično i rodno zasnovano nasilje na različite brojeve SOS telefona koje mediji treba da promoviju u svojim sadržajima i na taj način pomognu žrtvama nasilja da se lakše odluče na prvi korak i preveniraju posljedice nasilja. Brojevi SOS linija za prijavu nasilja nad ženama i djecom trebalo bi da budu navedeni u svakoj priči o rodno zasnovanom nasilju. Kako bi se olakšao posao medijima, urađen je spisak SOS linija u Crnoj Gori za pružanje usluga ženama i djeci žrtvama nasilja.

Spisak SOS linija za pružanje usluga ženama i djeci žrtvama nasilja

- **Nacionalna SOS linija za žrtve nasilja u porodici:**
080 111 111 (24/7)
- **Pomoć i podrška za žene i djecu sa iskustvom nasilja na albanskom jeziku:** 069 950 868
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Podgorica:**
020 232 254 / 067 805 297 (24/7)
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić:**
080 111 111 / 040 213 086 (24/7)
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Bijelo Polje:**
050 433 660 / 067 980 072 (24/7)
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Plav:**
069 245 320 (24/7)
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ulcinj:**
030 411 700 / 067 501 950 (24/7)
- **SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Berane:**
068 449 749 (24/7)

- **Sigurna ženska kuća Podgorica:** 069 013 321 (24/7) / 020 232 352 (8-16h)
- **NVO Crnogorski ženski lobi:** 020 250 750 (24/7) linija za žrtve seksualnog nasilja (nije besplatna) 11 66 66 – SOS linija za žrtve trgovine ljudima (24/7 besplatna linija)
- **Centar za ženska prava:** 067 166 800 / 020 664 193 (8-17h radnim danima)
- **NVO Centar za Romske inicijative:** 067 104 700 (24/7) linija za žrtve nasilja i dječjih ugovorenih brakova
- **NVO Bona Fide Pljevlja:** 052 324 774 / 067 216 621 (24/7) linije za žrtve nasilja u porodici
- **NVO KSENA Herceg Novi:** 069 330 730
- **NVO IKRE Rožaje:** 068 851 095 (24/7)

Žene u Crnoj Gori koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja imaju mogućnost da koriste aplikaciju „Budi sigurna“ koju su u maju 2020. godine pokrenuli Vlada Crne Gore i UNDP, <https://www.undp.org/cnr/montenegro/news/budi-sigurna>.

KORISNI MATERIJALI I LITERATURA:

- *Percepcija seksualnog nasilja nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori – Rezultati kvantitativnog istraživanja*, Sigurna ženska kuća (2021), Podgorica, dostupno na: <http://szk.co.me/wp-content/uploads/2021/10/Percepcija-seksualnog-nasilja-nad-djevojkama-i-zenama-u-Crnoj-Gori.pdf>
- Mršević, Zorica (2019). *Nasilje i mi – Mediji o nasilju nad ženama*, dostupno na: https://www.idn.org.rs/biblioteka/Nasilje_i_mi_mediji_o_nasilju_nad_zenama_sajt.pdf.
- Impe, Anne-Marie (2019). *Reporting on Violence Against Women and Girls – A Handbook for Journalists*, UNESCO, dostupno na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371524>.
- Gligorijević, Jovana, Pavlović, Sanja i dr. (2021) *Novinarke protiv nasilja, Smernice za medijsko izveštavanje o nasilju prema ženama*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj, dostupno na: <https://www.undp.org/sr/serbia/publications/smernice-za-medijsko-izve%C5%A1tavanje-o-nasilju-prema-%C5%BEenama>.
- *Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori – Dobrobit i bezbjednost žena*, OEBS (2019), dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/425291_0.pdf.
- Dekić, Slobodanka (2017). *Priručnik za izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju*, UN WOMEN, dostupno na: <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2017/10/UN-woman-prirucnik-nasilje-nad-zenama-BH-WEB.pdf>.
- Pejović, Dušanka (2018). *Etički izazovi u zaštiti prava na privatnost u izvještavanju medija o nasilju nad ženama – Senzacionalizam ispred etičnosti?*, Institut za medije Crne Gore, dostupno na: <https://www.mminstitute.org/wp-content/uplo>

ads/2022/02/ETICKI-IZAZOVI-U-ZASTITI-PRAVA-NA-PRIVAT-NOST-Finalno-za-stampu.pdf.

- Ivanković, Tamara. *Izveštavanje medija o nasilju u porodici*, Društvo profesionalnih novinara Crne Gore, dostupno na: <https://dpncg.me/images/000000MILA/Istrazivanje.pdf>.
- Zeković, Biljana i Pejović, Dušanka i dr. (2021). *Priručnik za novinare i novinarko o izvještavanju na temu rodno zasnovanog nasilja – Etičnost iznad senzacionalizma, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja*, Podgorica.

Organizacija za evropsku
bezbjednost i saradnju
Misija u Crnoj Gori